

Hódi János bácsival A LÓVASÚT BAKJÁN

Utazás a hetven év előtti Szegeden, az omnibusz,
a lóvasút és a villamos jubileumán

Nemigen hiszem, hogy akadna élő ember, aki emlékezne saját élményei alapján a száz esztendővel ezelőtti Szegedre. Könyvek, leírások és egyéb dokumentumok, mint mozaikok maradtak az utókorra, amelyek alapján megálmodhatjuk a város akkori arcát. S hogy miért fontos ez éppen ma? Száz esztendővel ezelőtt lútt fel a város utcáin az omnibusz, majd később a lóvasút. Mindkettőről keveset jegyzett fel a krónika. Lévn, hogy akkor még nem írtak és nyomtak itt újságot. A ma már kicsit divatja múlt, de az akkor „forradalmas”, sinnen futó városi közlekedési eszköz nem márai holnapra ért ide be, jöllehet vasút kötötte már össze a tiszaparti várost Budapesttel. Bizonyos előfeltételek kellettek, amelyekről 1856. november 14-én pár sorban így ír a Budapesti Hírlap:

Miről volt nevezetes a város 1856-ban?

„Szegedet nem sokára egy nevezetességétől fogják megfosztani, azon vannak tudniillik, hogy a feneketlen sár helyett az utcák jó kövezettel látassanak el; kiváltképpen, hogy a pályaudvarhoz vezető útvonal az év minden szakában járható legyen. Edig, mint tudva van, nagyobb sarak alkalmával a szegény utasnak éppen annyi időre van szüksége, míg a pályaudvartól a városba jutott, mint Pestről le egészen Szegedig.”

A gondolat tehát már megfogalmazódott, hogy haladni kellene, megszabadulni a visszahúzó sártól, azonban a kivitelezés még később: mert kinek is volt az sürge? A várost vezető urak, az idevédt kisebb-nagyobb hatalmasságok és gazdag utazók, futárok, hintók, nagyvádi szekéren, könnyű homokfutón, vagy lóhátan jártak-keltek. Sőt tiszai hajókon, úgynevezett luntrákon közelítették meg a várost. Nemhogy a bokáikra de még a cipőtalpukra sem tapadt sár, annál inkább a dolga után futó pór népekre, városi polárokrára, kisemberekre, a megélhetésért rohanó, a piacra dolgozó iparosokra, kereskedőre. Esztendőre rá történt is valami, amelyről így ír a már említett újság:

Éjjel a lóvasúton — 12 krajcárért

„A Szegedre és visszautazó közönség kényelmére az államvaspályatársaság igazgatósága szegedi vállalkozókkal egy rendes omnibuszjáratot íránt intézkedett...”

A GYÁR AJÁNDÉKAI

Szép szokás, kedves karácsonyi hagyomány, hogy a szeretet és békesség ünnepén a gyárak kedves ünnepeken ajándékozzák meg a gyermekeket. A sokszáz színes csomagban csokoládé, cukor és játék lapul, s ahány darab, annyi mosolygós öröm, boldog gyermeki szemvillanás.

A Szálamigyárbán különösen meleg hangulatú ez az ünnep minden esztendőben, mert nemcsak azokat a gyermekeket lepik meg ajándékokkal, akiknek szülei nap, mint nap munkára járnak az üzembe, hanem azokat a gyermekeket is, akiknek dolgos édesapjuk, vagy édesanyjuk itt dolgozott utóljára, s innen halt meg. A gyár kis árvái minden esztendőben együtt örülnek a többiekkel a színes és gazdag üzemi fenyőfa alatt.

Ma délután 5 órakor 270 gyermek foglalja el a klubhelyiségi ülőhelyeit, s a nekik való szórakoztató műsor után átadják a gyár ajándékait. Számosan kapnak meleg téli ruhát, pulóvert, kardigánt és tréningruhát is az édesdégek és játékok mellé. A hentesüzem munkásai, mint az elmúlt esztendőben, az idén is külön gyűjtöttek egyik meghalt munkatársuk kereső nélkül maradt családjának, s ezen az ünnepségen adják át segítségüket az árván maradt családnak.

A Szegedi Kenderfonógyár szakszervezete és igazgatósága hétfőn és kedden rendezte meleg hangulatú karácsonyi-ünnepeket. Az üzem dolgozóinak gyermekei, több mint 1400 gyermek kapott ízléses és kedves karácsonyi csomagokat. A keddi délelőtti ünnepségen a Szegedi Kenderfonógyár dolgozói, a Londoni körüti nevelőotthon száz állami gondozott gyermekét látta vendégül. A vendéglátó ünnepségen a színtárszó csoport által összeállított hangulatos, kedves fenyőfaünnepi műsorban gyönyörködtek a kis pajtások, majd mindannyian megkapták a Szegedi Kenderfonógyár dolgozóinak ajándékait. A kedves kis ünnepség nemcsak a megajándékozottak számára volt megható, hanem sokáig emlékezetes lesz az ünnepségen résztvevő kendergyári dolgozóknak is. A nevelőotthon vezetőse és növendékei pedig ez úton is köszönetet mondanak a szép ünnepségért és ajándékokért.

amelyet életbe is léptettek, s éjjel, nappal működtettek.nappal fizet minden utas 12 krt, éjjel 16-ot”, s még a podgyász díjszabást is meghatározták. Ennél többet nem tudunk ezen „ősi” közlekedési technikáról, annál többet utódiáról, a lóvasútról.

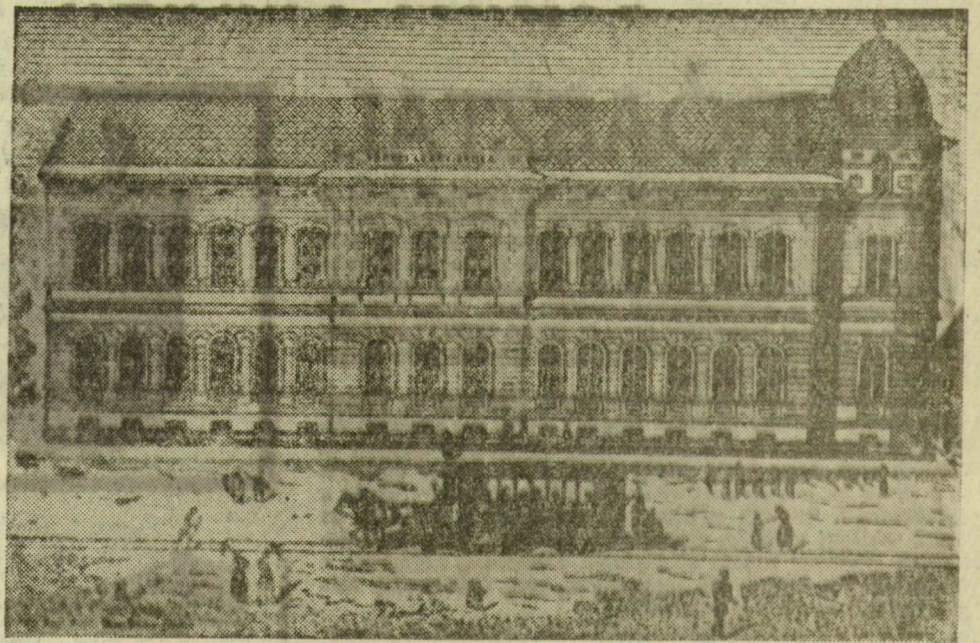
1881-ben a várostól engedélyt kért a közúti vasút kiépítésére egy belga részvénytársaság nevében Paget Eduard nevű mérnök. Az elvi engedély után két évre, 1883-ban kezdik meg a pályaeépítést, s 1884-ben adják át a forgalomnak. 1899-ben Szeged-Rókus, Gizella tér—Teherpályaudvar, Tiszarakpart, Széchenyi tér—Szegvár (a szegedi Gőzfűrészhelyén) közt kocogtak a lovak a sinnen guruló, zöldre festett, batár-szerű alkotmánnyal. S itt lépünk be a mába, helyesebben egy volt kackiás hajszú, egyetlen élő lóvasút hajzó, a ma 84 esztendőss Hódi János bácsi házába. Betegágyán az öreg viccelődve fogad bennünket, és elbeszélése nyomán visszamegyünk vele 1900-ba, maga mellé ülve bennünket a bakra: gyi, te, Farkó, gyi, te, Sárka! — s Rókus felől máris gurul velünk a kocsi a város szívébe.

A májusi reggelben János bácsi már a második forduló tesz, mert reggel ötkor ült a bakra. A mi kedvünkért a

früstköt is elhagyja most, amit a Gázgyárig meglehetne, ugyanis a fordulóban addig szabad csak enni a hajtókna. Az Ilona utcánál a kiterős megállónál jónéhány sóhajtásnyi időt töltünk, bevárjuk a visszafelé jövő kocsit. Addig a kalauz kőművek merül a váltóaknába, s átváltja a sínket. Ahogy feltérdel, sűrű káromkodás közben egy rongydarabbal törölgeti félkarig olajos kezét, majd beszalad — a mai Kefegvár helyén lévő — Bekk-féle kocsmába egy kis gyomorerősítőért, mert ahogy nekünk is panaszolta: kegyetlenül elrontotta a gyomrát. János bácsi összekacsint az ízekvő kalauzzal, aki alig időzött bent, máris siet vissza. Igen ám, de ekkor szinte belefut egy borvirágos orrú, hórihorgas, középkorú emberbe, akinek csak a sűrű szemöldökrángatását látjuk, a ráripakodásból, amit a kalauznak mond, csak szófószlávokat hallunk. abból is azokat, amelyek ma sem tűnnek nyomdafestéket. János bácsi felénk hajolva odasúgja:

A szépséges kocsmárosné az ajtóban

— Ez a meszelőné a Sas Lajos, a főlovász és pólvamester. Ott lakik a mai körponti iroda helyén lévő házban, amely mögött az is-

A volt szegedi városi leányis kola (ma: az egyetem jogi karának épülete) a Lenin körút felől

tállóik is húzódnak. Nagyon kiabálós ember. Megszokta, hiszen lovaskapitány volt, s csak a nyugdíjazása után került ide...

A hórihorgasra mi is ránézünk és végig szalad hátunkon a hideg, pedig csudaszép tavaszi reggel van. Az incidens után a kalauz kelletlenül lép fel a kocsira, s szinte odalöki a 12 krajcáros jegyet egy rókusai csizmadia majszternek, aki az Ilona utcánál szállt fel. A váltóba közebe beért a visszafelé jövő kocsit. János bácsi és a másik kocsi hajtója üdvözlésképpen szinte egyszerre fújnak bele a tehénzARBól készült tüllökbe, s azon mód indulunk is tovább. A mai Ruhagvárnál, a Tavasz utcánál és a kórháznál szintén várakozunk a kiterőkben,

amíg a volt MEGÁ-ig — régente a Schoor-kocsmáig — érünk. Közben az egyik ló leverte a sínben a lábát, s erősen sántít.

— Mindennapi dolog ez, a forduló után úgys lovat kell váltani, futia a 28 pár muraköziből — mondja aggodalmas tekintetűnk láttán János bácsi, miközben nagyot pödörint kackiás hajszán. Oldalt pillantva látjuk is ennek okozóját: a szépséges Schoor kocsmárosné állt ki az ajtóba, s induláskor János bácsi akkorát fúj a tüllökbe, hogy majd hanyatt esünk a batár bakiáról. Elvégre nem hiába huszároskodott az öreg 12 esztendőig Bécsben...

A Széchenyi téren át mint ha frissebben kocognának a lovak, s János bácsi is olyan feszesen ül a bakon, hogy a

városházi aítónállo haidúk is megirigyelhetnék. A lóvasút központi irodájánál, a mai Tisza étteremnek által lévő ház előtt lassulnak csak, majd megállnak a lovak. A kalauz itt leugrik és be, illetve lemegy az irodába. (Ugyanis a ma ottlévő szita-készítő mester pincészerű műhelye volt akkor az iroda.) A kalauz az előző napi bevétellel ment elszámolni, s helyébe addig az irodaszoba lépett a kocsira, az jött velünk a Nagyvállomásra. Addig nem történt semmi, hanem visszafelé átlapoztunk gondolatban néhány hónapot, s egyenesen beleszaladtunk a télbe.

János bácsi a mákososznú nyári „egyenruhát” felcserele a melegebb salátáival. A csizma és a kucsma is az övé, csak a bokáig érő báránybőr suba a részvénytársaságé.

— Egy telet bír ez csak ki. Ráfagy az eső, a hólé, összefagy, kirepedezik, s ahogy kitavasodik, úgy málik szét, mint a rongy — dicséri János bácsi a részvényesek subáját. Most is esik, sűrű pelyhekben, a Gizella tértől alig látni az irodáig, ahol le száll a szükségkalauz, az irodaszolga, és átadja a helyét az igazi kalauznak, ki azóta elszámolt már az előző nadi viteldjakkal. Neki még subája sincs, a saját önművét nyúvi, mivelhogy az ő szolgálata tető alá, a kocsi belsőbe szorítkozik.

— Csak azok a nyűves váltóknak ne volnának a kiterőkben, mert ilyenkor csuprig áll bennük az eső, a hólé, s csak bele kell abba nyúlni... — panaszkolva meglátozt megállójá, de azért szíves udvariassággal köszön a felszállóknak, zsembekezdő vásárosoknak, polzár asszonyoknak, „hivatalos” közembereknek, akiket mindig nagyon megbámulnak a gyalogos járókelők, hiszen újszagos dolog az, ha valaki lóvasúton utazik.

Hogy elérkezzünk az évfordulóra!

— A Gázgyártól Rókusig egybe költi el János bácsi a reggelt és az ebédet, ám a cudar idő láttán egyre csak a tizenkettődik forduló várja.

— Annvi van egy nap, reggel öt órától éjjel 12 óráig, s mindezt 21 korona dukál havonta, meg minden hetedik nappal egy szabadnap. Akkor a lovászok ülnek helyettük a bakra — mondja János bácsi, aki most útközben maga is oda-odakacsint a Bekk kocsmára, mert hogy a kocsi ember nem maradhat fűtőitál nélkül a szabad ég alatt, a hóverte bakon. Ránk való tekintettel azonban most lemond róla az öreg, meg azért is: nehogy összeakadion Sas Lajos nyugalmazott rendőrkapitány főlovász-pályamaster úrral, mert akkor...

— Kipótoltuk ezt még az omnibusz százszázéves évfordulóján, amit majd a Szegedi Közlekedési Vállalat rendez 1958-ban, s amikor még én is aktork táncolni! — hűtől utánunk búcsúzóul az öreg, s a lovak hátán megpattintia hosszú ostarát, hogy azok mindenképpen elhúzzák a lóvasúti kocsit a jubileumra.

— Kipótoltuk ezt még az omnibusz százszázéves évfordulóján, amit majd a Szegedi Közlekedési Vállalat rendez 1958-ban, s amikor még én is aktork táncolni! — hűtől utánunk búcsúzóul az öreg, s a lovak hátán megpattintia hosszú ostarát, hogy azok mindenképpen elhúzzák a lóvasúti kocsit a jubileumra.

Kelet és Nyugat művészeti találkozóját szolgálják

A SZEGEDI SZABADTÉRI JÁTEKOK

A MÜSORTERVEZETET vizsgálva, szembeötlő elsősorban az, hogy „Az ember tragédiája” előadása mellett — mely már hagyomány — ott látjuk a műsoron Puccini „Turandot”-ját olasz művészekkel a főszerepekben, és ott látjuk Csajkovszkij: „Hattyúk tavá”-nak bemutatását reprezentatív szovjet együttes előadásában. Az öndálló balettnek a Dóm téren való megjelenése új szín az ünnepi játékok történetében. Egy olyan szín, amely tényleg a Kelet művészetét hozza a Nyugat művészetével egy időben a szegedi szabadtéri színpadra. A „János vitéz” előadásában szeretnénk az eloperettesedést, elszínpadosított daljátékokat emberibb, magyarabb és a magyar falu, a mai magyar falu lelkeségének megfelelőbb köntösben színpadra vinni. Ez a négy bemutatás képezné a gerincét a nyári játékoknak. Emellett a fő időnyben szeretnénk még az Állami Népi Együttest is legalább egy estevel műsorunkba iktatni.

A szabadtéri játékok előadásainak kisebbik problémája bármelyik darab egyéni szereplőgárdájának összeállítása és megszervezése. Sokkal nagyobb feladatot jelent egy olyan zenekar, és olyan énekkar megszervezése, betanítása, mely a tér méreteinek, akusztikai lehetőségeinek számításba vételével alkalmas az előadásokban való közreműködésre. Legalább 120 tagú zenekarra lesz szükségünk, melyet külön, erre a célra szervezünk a Szegedi Nemzeti Színház zenekarából, és valamelyik nagy budapesti zenekarból. Az énekkarnál a feladat még kényesebb. Jelenleg a színháznak olyan kis létszámú énekkara — amelyet szaknyelven „kamara-kórus”-nak szokták nevezni (32 fő) — hogy ez bármely más együttesel összeöntve — hiszen a Dóm téren legalább 150 tagú énekkar kell — teljesen elenyészik, és képtelen arra, hogy a nagy énekkarban biztosítsa gyakorlatával és hangjával egy nagyhatású és művészi kórus-produkció kialakulását. Ezért a színház kórusát kamara-kórus jellegéből át kell szervezni és meg kell növesztetni olyan létszámmra, amely egy 150 tagú együttesben legalább egyharmadnyi erőst és ennek megfelelő biztonságot képvisel, már csak azért is, mert a kiegészítő, többi karénekest amatőr, széphanag énekkari együttesekből válogatnánk össze.

A STATISZTERIA szerepe egy szabadtéri produkciónál természetesen

mindig sokkal fokozottabb jelentőségű, mint egy színházi előadás keretén belül. Akár „Az ember tragédiája”, akár a „Turandot” óriási tömegjelenetire gondolok, a statisztériának több száz személyes tömeget jelennek meg szemem előtt. És ez nem is lehet másképpen, mert hiszen ahhoz, hogy a tér arányainak megfelelő művészi hatást lehessen elérni, hatalmas méretű színpadra van szükségünk, és egy ilyen óriási színpadot csak nagy tömegek tudnak úgy benépesíteni, hogy a nézőben a valóság realitását keltő élményt ébresszenek.

Azt hiszem, nem túlzok, ha úgy látom, hogy május elejére az összes színpadtereknek készen kell lenniük és hogy az egyes darabok betanítási munkáját is már május elején meg kell kezdeni. Júniusban a színpad, valamint a hateraz személy befogadására alkalmas tribünnek a felállítását is munkába kell venni. (A fenti tervek végéredményében az illetékes kormányzati szervek hagyják jóvá, így azok meg módosulhatnak — A szerk.)

A szegedi szabadtéri játékok távlatát — ha a lehetőségeket vizsgáljuk — még ennél az előadássorozatonál is nagyobb. Hiszen, ha lehetővé válik a játékokat sikeresen feljuttatni, akkor a játékok hagyományos helyén túlmenően az évek folyamán még az újszegedi szabadtéri színpad, de maga a Szegedi Nemzeti Színház is belekapcsolódhatik az előadások sorozatába. És hogy a három színpad együttesen mit jelent, arra csak a salzburgi példát tudom felidézni.

Bár a második világháború után a salzburgi ünnepi játékok színvonalát a kapitalista vállalkozás anyagi haszonéhségének következtében erősen súlylydott, mégis a világ legvonzóbb ilyen természetű léteitménye maradt. Mellette évek folyamán igen sok ország indított hasonló kezdeményezést. Ilyen a firenzei Maggio Musicale, a palermói Settimana di Montreale, melyen a háború előtt magam is vezényeltem.

ÚJABBAN a csehek és jugoszlávok indítottak ugyanilyen vállalkozásokat. Mindez erősen figyelmeztet a szegedi szabadtéri játékok feljuttatásának szükségességére, hiszen ezzel nemcsak Szeged guarapodnék új színnel, hanem egy már régebben a világhír árnyékába került magyar vállalkozás kelne új életre, gazdagítván a magyar kultúra dicsőségét, és ide vonzand a külföldi hazai érdeklődők nagy tömegeit.

Hogy ez gazdaságilag mit jelent Szegednek, nem kell bővebben magyaráznom. Viszont bizonyos kérdések — és itt főként az elszállásolás és vendéglátás problémáira gondolok — megoldását döntően előtérbe hozzák.

VASZY VIKTOR

Lódi Ferenc